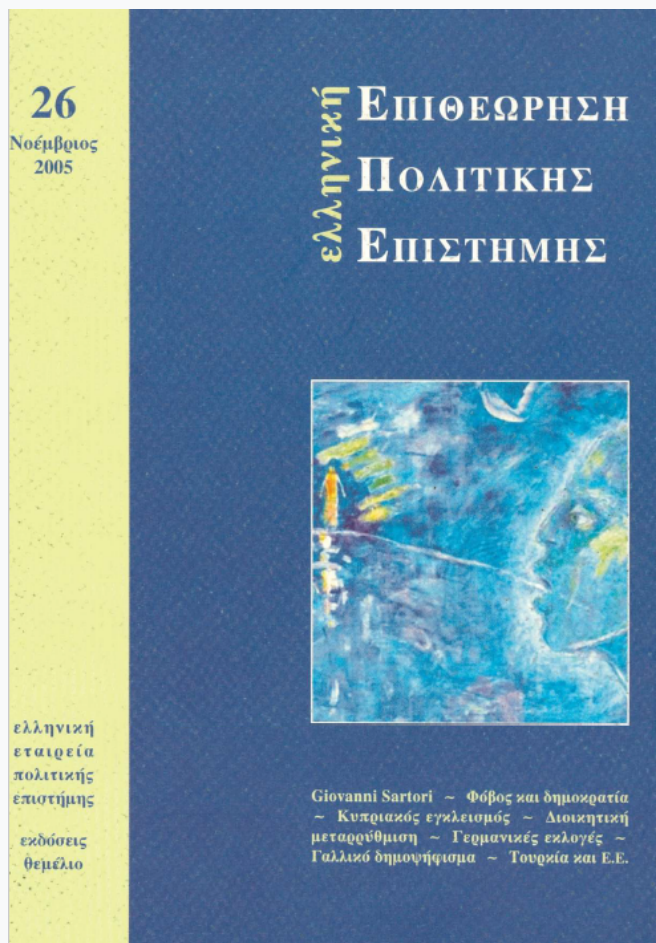

Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης

Τόμ. 26, Αρ. 1 (2005)

Αφιέρωμα στον Giovanni Sartori

Επιστήμη και Κοινωνία. Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας, τεύχος 13, φθινόπωρο-χειμώνας 2004 και τεύχος 14, άνοιξη-καλοκαίρι 2005: Πανεπιστήμια I & II

Γιώργος Παγουλάτος

doi: [10.12681/hpsa.14695](https://doi.org/10.12681/hpsa.14695)

Copyright © 2017, Γιώργος Παγουλάτος

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Παγουλάτος Γ. (2017). Επιστήμη και Κοινωνία. Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας, τεύχος 13, φθινόπωρο-χειμώνας 2004 και τεύχος 14, άνοιξη-καλοκαίρι 2005: Πανεπιστήμια I & II. *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 26(1), 163-167. <https://doi.org/10.12681/hpsa.14695>

χειρήσεων, γιατί να υπάρξει μέριμνα για να αποφύγουμε την αισθητικοποίηση της εξουσίας; Ο συγγραφέας θα μπορούσε να απαντήσει ότι η κοινωνική και πολιτική μεταρρύθμιση δεν είναι ένα κατατεμαχισμένο και σταδιακό εγχείρημα, αλλά μια διαρκής προσπάθεια σε όλο το εύρος της δημόσιας σφαίρας. Είναι μάλιστα καιρός τα θέματα της παιδείας και του πολιτισμού, περιλαμβανόμενης και της κατάχρησης της τέχνης από την πολιτική εξουσία, να αποκτήσουν τη σημασία που τους αξίζει.

Η δεύτερη συμπληρωματική παρατήρηση είναι ότι το επιχείρημα του Μεταξά μπορεί να τοποθετηθεί μέσα στο πλαίσιο ευρύτερων ιστορικών μετασχηματισμών. Ένας κοινωνιολόγος, λόγου χάριν, θα αναζητούσε το κλειδί της ερμηνείας για την υφαρπαγή των μορφών στη διαδικασία της μετάβασης από την παραδοσιακή στη νεωτερική κοινωνία. Η υφαρπαγή για την οποία γίνεται λόγος, ως παραφθαρμένη έστω συνέχιση καλλιτεχνικών προτύπων του παρελθόντος, θα μπορούσε να ερμηνευθεί ως εξισορρόπηση της τραυματικής ασυνέχειας που δοκίμασε ο παραδοσιακός άνθρωπος, ο οποίος έπρεπε να προσαρμοστεί στο νέο, αστικό και βιομηχανικό τοπίο. Σε όλα αυτά, ο Μεταξάς, ως πολιτικός επιστήμονας, θα μπορούσε, φαντάζομαι, να απαντήσει τονίζοντας, πρώτον, το *προμελετημένο* της υφαρπαγής των μορφών εκ μέρους των πολιτικών καθεστώτων στα οποία αναφέρεται στο βιβλίο του και, δεύτερον, τις πολιτικές συνέπειες της υφαρπαγής.

Άλλωστε, οι κοινωνίες και η ιστορία δεν υφαρπάζουν τίποτε. Οι δράστες είναι ατομικοί ή συλλογικοί. Καθώς σκοπός τους είναι η διατήρηση της εξουσίας μέσω του καλλωπισμού της, το ζήτημα που αναδεικνύει ο Μεταξάς είναι και θα παραμείνει βαθύτατα πολιτικό.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ Α. ΣΩΤΗΡΟΠΟΥΛΟΣ

Επιστήμη και Κοινωνία. Επιθεώρηση Πολιτικής και Ηθικής Θεωρίας, τεύχος 13, φθινόπωρο-χειμώνας 2004 και τεύχος 14, άνοιξη-καλοκαίρι 2005: Πανεπιστήμια Ι & ΙΙ

Με ένα εξαιρετικά επίκαιρο και ενδιαφέρον αφιέρωμα στα Πανεπιστήμια κυκλοφόρησαν τα δύο τελευταία τεύχη του περιοδικού *Επιστήμη και Κοινωνία*, που επτά χρόνια τώρα εκδίδεται ανελλιπώς από επιστημονική ομάδα, ψυχή της οποίας είναι ο Ηλίας Κατσούλης. Στο τεύχος 13, τη θεματική ενότητα «Πανεπιστήμια» απαρτίζουν άρθρα για το χουμπολιτανό μοντέλο του «πανε-

πιστημίου των αξιών» (Ιωάννης Πυργιωτάκης), για τη νομοπαρασκευαστική Ομάδα Εργασίας του 1980 για την Ανώτατη Εκπαίδευση (Νίκος Παπαδάκης και Εύη Ζιρπιάδου), για την κατασκευή ενός ενιαίου ευρωπαϊκού χώρου κοινωνικών επιστημών (Νίκος Παναγιωτόπουλος), για τη διεξαγόμενη τα τελευταία χρόνια στη Γερμανία συζήτηση για τη μεταρρύθμιση της Ανώτατης Εκπαίδευσης (Άγγελος Γιαννακόπουλος και Κωνσταντίνος Μάρας).

Περιγράφοντας την ιστορική συμβολή του γερμανού μεταρρυθμιστή Humboldt στη θεωρία της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, ο Πυργιωτάκης διερωτάται κατά πόσον οι αρχές που απορρέουν από το χουμπολτιανό ανθρωπιστικό ιδεώδες διατηρούν την επικαιρότητά τους στη σύγχρονη συγκυρία, που αναδεικνύει ζητήματα ακαδημαϊκής αποδοτικότητας και αξιολόγησης –και απαντά θετικά. Οι Παπαδάκης και Ζιρπιάδου παρέχουν μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα και λεπτομερή ανάλυση της διαδικασίας που οδήγησε στις προτάσεις της «ομάδας Σταθόπουλου» για τον νόμο-πλαίσιο των ΑΕΙ το 1980, και του περιεχόμενου των προτάσεων αυτών. Ο Νίκος Παναγιωτόπουλος προτείνει ένα ερευνητικό πρόγραμμα δομούμενο γύρω από το βασικό ερώτημα: ποιοι είναι οι όροι δυνατότητας συγκρότησης ενός ευρωπαϊκού χώρου των κοινωνικών επιστημών. Υποδεικνύει τη θεμελίωση σε ένα αυστηρό έργο συγκριτικής, δομικής κοινωνικής ιστορίας που να συμπεριλαμβάνει τις εθνικές εκπαιδευτικές παραδόσεις και συστήματα, τη συγκριτική ιστορία των εθνικών ιστοριών των διαφόρων επιστημονικών ειδικοτήτων, και τη συγκριτική ιστορία της διακίνησης των ιδεών και επιστημόνων στην Ευρώπη. Σε ένα άρθρο αξιολογού θεωρητικού βάθους, οι Γιαννακόπουλος και Μάρας εξετάζουν τις πρόσφατες θεσμικές αλλαγές στα γερμανικά πανεπιστήμια και τον δημόσιο λόγο που διαμορφώνεται υπέρ και εναντίον των μεταρρυθμίσεων. Υποστηρίζουν ότι κατά τις τελευταίες δεκαετίες έχει μεταβληθεί η λειτουργική αξία του πανεπιστημίου στο σύνολο των κοινωνικών θεσμών, εξέλιξη που αντανακλά τις γενικότερες ανακατατάξεις ισχύος μεταξύ των διαφόρων λειτουργικών υποουστημάτων: το θεσμικό υποούστημα της επιστήμης αποικιοποιείται σταδιακά από τη λογική του οικονομικού υποουστήματος, απομακρυνόμενο από τη στοχοθεσία των πολιτικών θεσμών του κράτους.

Το τεύχος συμπληρώνεται με ενδιαφέροντα άρθρα για τον εξευρωπαϊσμό του πολιτικού συστήματος και της δημόσιας διοίκησης στη Γερμανία (Π. Ζερβάκης), για την επεξηγηματική συμβολή των νεο-θεσμικών προσεγγίσεων στο ζήτημα της αλλαγής των πολιτικών θεσμών (Μυρτώ Τσακατικά), για τον κανονιστικό διάλογο («ισότητα εναντίον ισότητας») στο πεδίο της διανεμητικής δικαιοσύνης (Λίνα Παπαδοπούλου), για τη στρατηγική και πολιτική

του Δημοκρατικού Κόμματος στις αμερικανικές προεδρικές εκλογές του 2004 (Νίκος Ράπτης).

Η θεματική ενότητα «Πανεπιστήμια» συνεχίζεται στο τεύχος 14. Ο Ηλίας Κατσούλης («Το επικοινωνιακό σύστημα της επιστήμης») ερευνά τους λόγους για τους οποίους ο νόμος-πλαίσιο 1268/82 απέτυχε να εκουγχρονίσει τα ελληνικά πανεπιστήμια, εντοπίζοντας μεταξύ άλλων την αιτία της αποτυχίας στην πολυσομμία και χαλαρότητα των νομοθετικών ρυθμίσεων που επέτρεψαν την ανάδειξη «διανεμητικών συσπειρώσεων» και «αφανών συνεργιών». Αντλώντας από τον Robert Merton, ο Κατσούλης διαπιστώνει τη λειτουργία ενός αντίστροφου «συνδρόμου του Ματθαίου», κατά το οποίο το ελληνικό πανεπιστημιακό σύστημα υπό το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο επιτρέπει την απονομή προνομίων ακριβώς σε εκείνους που δεν προάγουν τη γνώση και την επιστήμη. Με τη σειρά τους, τα μέλη των διανεμητικών συσπειρώσεων επιλέγουν στρατηγικές που δημιουργούν τις προϋποθέσεις λειτουργίας στα ελληνικά πανεπιστήμια ενός «νόμου του Gresham» (το κακό χρήμα διώχνει το καλό).

Ο Αθανάσιος Γκότοβος («Ανομία και πελατειακά δίκτυα στα ελληνικά πανεπιστήμια») σκιαγραφεί ένα πανεπιστημιακό περιβάλλον εφιαλτικό, πεδίο συστηματικής εκτροπής από τις στοιχειώδεις ακαδημαϊκές αξίες και την ίδια τη νομιμότητα. Τα πανεπιστήμιά μας δυστυχώς κάθε άλλο παρά απρόσβλητα είναι από τέτοιου είδους φεουδαλικές ή μαφιόζικες συμπεριφορές. Ωστόσο, το γενικευτικό ύφος της κατά τα άλλα εύστοχης ανάλυσης του Γκότοβου διαχέει μια ατμόσφαιρα κυνισμού και απαξίας, που η μεγάλη πλειονότητα των πανεπιστημιακών θα δυσκολευτεί –πιστεύω/ελπίζω– να αναγνωρίσει ως κρατούσα. Ορθά, πάντως, ο Γκότοβος υποδεικνύει την αξιολόγηση των ΑΕΙ ως στρατηγική υπερκέρρασης των παρακαμιακών αυτών φαινομένων, αν και η ακριβής ενδεικνυόμενη μεθοδολογία αξιολόγησης παραμένει το μεγάλο ζήτημα.

Τη μεταρρύθμιση των ιταλικών πανεπιστημίων εξετάζει ο Massimiliano Vaiga υπό το πρίσμα του μετα-φορντικού τύπου οργάνωσης, στον οποίο η λογική και οι κανόνες της αγοράς αντικαθιστούν όλο και περισσότερο τη λογική του κράτους στους επιμέρους οργανωμένους κοινωνικούς τομείς. Ο Christian de Montlibert εξετάζει με κριτική διάθεση τις εξαγγελθείσες μεταρρυθμίσεις στην Ανώτατη Εκπαίδευση και την έρευνα, στα πλαίσια της στρατηγικής της Λισσαβόνας, με ιδιαίτερη έμφαση στην περίπτωση της Γαλλίας. Υποστηρίζει ότι οι μεταρρυθμίσεις διέπονται από την πρόθεση υπαγωγής των πανεπιστημίων σε ένα «νεοφιλελεύθερο» ιδιωτικοοικονομικό μοντέλο

διαχείρισης που καταλήγει να υποσκάπτει το πρωτείο της γνώσης. Το άρθρο είναι πειστικό στην τεκμηρίωση της συνάφειας μεταξύ του μεταρρυθμιστικού πλαισίου της Ε.Ε. και των αντίστοιχων προτάσεων του ΟΟΣΑ, καθώς και των συγκλινόντων συμφερόντων στο εσωτερικό του πανεπιστημίου. Είναι λιγότερο πειστικό στη διατύπωση μιας στρατηγικής υπέρβασης των διαρθρωτικών πια προβλημάτων κρατικής υποχρηματοδότησης των πανεπιστημίων που να μην περνά έστω από κάποιας μορφής σύνδεσης με τον ιδιωτικό τομέα.

Την απάντηση στο δίλημμα δίνει στο αμέσως επόμενο άρθρο ο Πέτρος Γουγουλάκης, αναλύοντας την περίπτωση της σουηδικής ανώτατης εκπαίδευσης, ενός συστήματος που αποσπά ένα από τα υψηλότερα διεθνώς ποσοστά εθνικών επενδυτικών πόρων. Η ανώτατη εκπαίδευση στη Σουηδία είναι μαζική και δημόσια, με λίγες εξαιρέσεις ιδιωτικών ιδρυμάτων, αλλά με σημαντικότερη αυτονομία των πανεπιστημίων που, από τη δεκαετία του 1980, αυξάνουν τα έσοδά τους από εξωτερικούς πόρους οργανώνοντας προγράμματα σπουδών κατά παραγγελία δημοσίων ή ιδιωτικών φορέων και συμμετέχοντας σε ποικίλα ερευνητικά και αναπτυξιακά προγράμματα. Η κρατική χρηματοδότηση είναι συνάρτηση του αριθμού των εγγεγραμμένων σπουδαστών ανά έτος αλλά και του αριθμού των επιτυχώς αποφοιτούντων, και διαφοροποιείται ανάλογα με τις δαπάνες υποδομής της κάθε σχολής. Η ποιότητα του παρεχόμενου έργου των ιδρυμάτων υπόκειται σε συνεχή αξιολόγηση, τα αποτελέσματα της οποίας δημοσιοποιούνται. Ένα ευρύ σύστημα φοιτητικής οικονομικής μέριμνας φροντίζει μέσω επιχορηγήσεων και δανείων να εξασφαλίζει την κάλυψη των βιοτικών αναγκών των φοιτητών.

Τα εργαλεία της οικονομικής ανάλυσης επιστρατεύουν οι Μιχάλης Μπτόπουλος και Θεodorής Πελαγίδης («Το ελληνικό πανεπιστήμιο στα όριά του») για να δείξουν ότι η αποκλειστικά κρατική χρηματοδότηση (αντί της συμπληρωματικής χρηματοδότησης από την αγορά), η επιλογή και κατανομή των φοιτητών και η μισθοδοσία και εξέλιξη των καθηγητών από το κράτος (αντί για τα πανεπιστήμια) είναι χαρακτηριστικά άρρηκτα αλληλοσυνδεόμενα. Εξηγούν τόσο το χαμηλό επίπεδο των δημοσίων δαπανών και το μηδενικό επίπεδο των ιδιωτικών δαπανών για την ανώτατη εκπαίδευση στην Ελλάδα, όσο και την αντιπαραγωγική κατανομή των υφιστάμενων πόρων στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Οι συγγραφείς του άρθρου υποδεικνύουν μια μεταρρυθμιστική οδό αναβάθμισης του ελληνικού πανεπιστημίου μέσα από την αξιολόγηση, τον ανταγωνισμό και τη δημιουργία μιας εσωτερικής δημόσιας αγοράς πανεπιστημιακής εκπαίδευσης.

Τη συμμετοχή των ελλήνων επιστημόνων στις διεθνείς επιστημονικές κοινότητες στην κοινωνική και νομική επιστήμη και τη φιλοσοφία εξετάζει ο Αριστέιδης Χατζής. Το άρθρο του παρουσιάζει τα προσωρινά αποτελέσματα μιας έρευνας σε εξέλιξη σχετικά με τις διεθνείς δημοσιεύσεις των ελλήνων επιστημόνων στα εγκυρότερα (αγγλοσαξονικά) επιστημονικά περιοδικά των παραπάνω κλάδων κατά την περίοδο 2000-2004. Τα ευρήματα υποδεικνύουν ότι η Ελλάδα έχει μια αξιοπρεπή παρουσία που οφείλεται κυρίως σε δημοσιεύσεις νέων επιστημόνων, ότι η διεθνής παρουσία στον χώρο της νομικής επιστήμης οφείλεται κυρίως σε επιστήμονες άλλων κλάδων και υποψήφιους διδάκτορες και λιγότερο σε μέλη ΔΕΠ των Νομικών Σχολών. Τα στοιχεία δείχνουν επίσης ότι η συμμετοχή ελλήνων επιστημόνων στη διεύθυνση και τα επιστημονικά συμβούλια των διεθνών επιστημονικών περιοδικών του δείγματος είναι μηδενική.

Το τεύχος περιέχει ακόμα ενδιαφέρουσες συμβολές εκτός του θεματικού αφιερώματος: ένα κείμενο του Günter Grass («Ελευθερία στα μέτρα του χρηματιστηρίου»), μια ευθύβολη ανάλυση του Ιορδάνη Παπαδόπουλου, που εξετάζει τη δυνατότητα οριοθέτησης της έννοιας του πολιτισμού στην εποχή της ύστερης νεωτερικότητας («Η πολιτισμική ανάλυση στη μεταμοντέρνα συνθήκη. Μια προσέγγιση βάσει του έργου των Braudel, Postman και Rifkin»), και μια θεωρητική συμβολή του Gustav Auerhheimer για τη Σχολή της Φρανκφούρτης και τον Theodor Adorno («Το πρόταγμα του Διαφωτισμού και ο κριτικός διανοούμενος»).

ΓΙΩΡΓΟΣ ΠΑΓΟΥΛΑΤΟΣ

Πολιτική Επιστήμη, εξαμηνιαία επιθεώρηση πολιτικής ανάλυσης και προβληματισμού, τχ. 1, 2005

Η συντακτική επιτροπή της *Ελληνικής Επιθεώρησης Πολιτικής Επιστήμης* καλωσορίζει την εμφάνιση ενός νέου επιστημονικού περιοδικού στον χώρο της πολιτικής επιστήμης και του πολιτικού προβληματισμού. Η *Πολιτική Επιστήμη*, που αποτελεί συνέχεια της εκδοτικής προσπάθειας που ξεκίνησε το 2002 με τα *Τετράδια Πολιτικής Επιστήμης*, ευελπιστεί, σύμφωνα με τη διεύθυνση του περιοδικού, να προωθήσει τον πολιτικό διάλογο και προβληματισμό και να προάγει μια πολυφωνική έρευνα υψηλού επιπέδου στα πεδία της πολιτικής θεωρίας, της πολιτικής ανάλυσης και μεθοδολογίας, της